

Από τη Μ. Θεοδοσοπούλου

Βαγγέλης Ραπτόπουλος

Απέραντα άδειο σπίτι

εκδόσεις Κέδρος, σ. 296, 15 ευρώ

Προ δέκα ετών, ο Βαγγέλης Ραπτόπουλος είχε εκδώσει ένα βιβλίο με επτά ιστορίες («Βαθύς και λυπημένος, όπως κι εσύ»), που εκτυλίσσονται σε έναν τόπο δικής του επινόησης. Τον αποκαλούσε Λίμνη Αχαΐας. Με το πρώτο συνθετικό παρέπεμπε στα ακίνητα νερά μιας λίμνης, υπονοώντας το ακύμαντο της ζωής των ηρώων του. Ενώ, με το δεύτερο, σηματοδοτούσε μια αντιπροσωπευτική περιοχή της Ελλάδας, τα βόρεια παράλια της Πελοποννήσου, όπου αναπτύχθηκαν, επί της εθνικής οδού, τα πρώτα θέρετρα της ηπειρωτικής χώρας, με τα οποία και γειτνιάζει η Λίμνη Αχαΐας. Ο συγγραφέας επιθυμούσε να στήσει ένα σκηνογραφικό πλαίσιο, που ως τόπος να συνδυάζει τα τυπικά χαρακτηριστικά ενός ελληνικού χωριού με αυτά μιας αντιπροσωπευτικής τουριστικής περιοχής. Ο στόχος του, τότε, ήταν να υποδηλώσει την εκφυλιστική μεταμόρφωση της ελληνικής επαρχίας, γι' αυτό και, σύμφωνα με τις επτά ιστορίες που πλάθει, στη Λίμνη Αχαΐας συμβαίνουν σημεία και τέρατα.

Στο πρόσφατο βιβλίο, ο Ραπτόπουλος επανέρχεται στον ίδιο τόπο και πάλι με επτά ιστορίες. Πιθανώς και να πρόκειται για δύο βιβλία φετίχ, καθώς εκδίδονται κατά τα έτη που στρογγυλεύει η ηλικία του. Ίσως ο συγγραφέας να υποτονθορύζει, τι σαράντα, τι πενήντα, εγώ, ως ένας μικρός θεός, ολοκληρώνω σε επτά ιστορίες τη δημιουργία του μυθιστορηματικού μου κόσμου. Εξάλλου, παρότι πρόκειται για αυτόνομες ιστορίες, προβάλλει ευκρινώς ένα ενιαίο μυθιστορηματικό σύμπαν. Μάλιστα, οι επτά ιστορίες και των δύο βιβλίων είναι αρκούντως αμαρτωλές, παραπέμποντας έτσι στα επτά θανάσιμα αμαρτήματα. Μόνο που αυτή τη φορά, οι ιστορίες δεν εκτυλίσσονται στη Λίμνη Αχαΐας. Τουλάχιστον όχι εξ ολοκλήρου, όπως στο προηγούμενο βιβλίο. Ωστόσο, σε όλες τις ιστορίες υπάρχει ένα τμήμα ή έστω και μία μόνο σκηνή, που λαμβάνει χώρα εκεί. Αυτό δικαιολογείται επαρκώς μυθολογικά, καθώς το θέρετρο παρουσιάζεται ως ένας μοιραίος τόπος στη ζωή των ηρώων. Επιπλέον, η Λίμνη Αχαΐας παίρνει εδώ διαστάσεις έμμονης ιδέας για τον συγγραφέα, καθώς ως αφηγητής-σκηνοθέτης των ιστοριών παρεμβαίνει συνομιλώντας με τον αναγνώστη. Τελικά, η Λίμνη Αχαΐας έχει ταυτιστεί με τον Ραπτόπουλο, κάτι, ας πούμε, τηρουμένων των αναλογιών, σαν τη Σκιάθο του Παπαδιαμάντη.

Ο Ραπτόπουλος έχει σχεδιάσει κατά τέτοιο τρόπο τις καινούριες ιστορίες του, ώστε να διαδραματίζονται μεν στην Αθήνα, αλλά οι ήρωές τους, νοερά ή πραγματικά, να κινούνται ανάμεσα σε δύο διαμετρικά αντίθετους πόλους: τη Λίμνη Αχαΐας, ως πρότυπο

της αλλοτριωμένης σήμερα ελληνικής επαρχίας, και το διεθνές αεροδρόμιο Αθηνών. Στις δύο ιστορίες, που τοποθετούνται στις αρχές του 2000, είναι το αεροδρόμιο του Ελληνικού, ενώ, στις υπόλοιπες, το «Ελευθέριος Βενιζέλος». Σε κάθε περίπτωση, αυτός ο δεύτερος πόλος δηλώνει την έξοδο προς έναν διαφορετικό κόσμο, ήδη παγκοσμιοποιημένο. Παρόλο που, εκ πρώτης όψεως, τα πηγαιν' -έλα των ηρώων στο αεροδρόμιο μοιάζουν σαν παραγεμίσματα, για να ενισχυθεί ο πάντα επιδιωκόμενος σπονδυλωτός χαρακτήρας της συλλογής, τελικά, το αχανές και απρόσωπο του χώρου βοηθά τον συγγραφέα να φτάσει στον στόχο του.

Το βιβλίο δεν αποκρύπτει τον προγραμματικό χαρακτήρα της συγγραφής του. Ήδη, στο οπισθόφυλλο, ο Ραπτόπουλος προσδιορίζει το θέμα, που επιζητεί να πολιορκήσει, εξηγώντας και το μεταφορικό φορτίο του τίτλου του. Το «απέραντα άδειο σπίτι» υποδηλώνει τον κυρίαρχο ατομικισμό της εποχής μας. Ο Ραπτόπουλος, όμως, δεν είναι ο τύπος του αμιγώς εγκεφαλικού συγγραφέα, ώστε να γράψει διηγήματα στοχαστικής πνοής. Μάλιστα, σε μια ιστορία που το επιχειρεί, προσπαθώντας να εμβαθύνει στην ψυχολογία ενός τρομοκράτη, μάλλον αποτυγχάνει. Πλάθει όντως έναν αληθοφανή χαρακτήρα. Είναι προληπτικός, όπως οι περισσότεροι ήρωές του, και ταυτόχρονα ανενδοίαστος. Έτσι, όταν μια «επιχείρηση» στραβώνει, το θεωρεί κακό οινόν και την «κάνει», εγκαταλείποντας και την επαναστατική οργάνωση στην οποία ανήκει και τη χώρα. Από εκεί και ύστερα, όμως, όταν αρχίζει να τον ταλανίζει το δίλημμα αν «το αίσθημα δικαίου» υπαγορεύει ή απαγορεύει τον φόνο, χάνει την πειστικότητά του. Ένας «επαγγελματίας επαναστάτης» δεν φτάνει τόσο εύκολα στην αναίρεση, απλώς και μόνο βολτάροντας σε έναν ζωολογικό κήπο, όπου επιβιώνουν ορισμένες συμπεριφορές ζούγκλας. Έχουμε την εντύπωση ότι τέτοιου είδους ηθικά και κατ' επέκταση ιδεολογικά ερείσματα συνήθως αναθεωρούνται ή πέφτουν σε αδράνεια ύστερα από μεσολάβηση κάποιου ισχυρού σοκ.

Όπως και να έχει, η ειδικότητα του Ραπτόπουλου είναι αυτό που αποκαλεί «μαύρη κωμωδία». Στις επτά «μαύρες κωμωδίες» του 1999, βαθιά λυπημένοι ήρωες, άλλοι διαπράττουν φόνους και άλλοι αυτοκτονούν. Στις πρόσφατες, οι ήρωες δείχνουν με τις νοσηρές πράξεις τους τις κακές συνέπειες της υπέρμετρης ενασχόλησης με τον εαυτό μας. Με άλλα λόγια, την εγωπάθεια και τον ομφαλοσκοπισμό, που κυριάρχησαν, όταν η κοινωνική συλλογικότητα άρχισε να ατονεί, παρότι τα συλλογικά σχήματα συνεχώς πληθαίνουν. Εκτός, όμως, από έναν ήρωα, που φτάνει μέχρι το έγκλημα, οι υπόλοιποι εμφανίζονται λιγότερο ακραίοι. Πάντως, στις πέντε ιστορίες του βιβλίου οι προθέσεις του συγγραφέα φαίνεται να ευοδώνονται. Γιατί, αν υποθέσουμε ότι οι ήρωές του είχαν μια στοιχειώδη κοινωνικότητα, πιθανώς αυτή να απέτρεπε το κατρακύλισμά τους. Ο απομονωτισμός είναι αυτός που με την πρώτη ευκαιρία δίνει λαβή και αναδύονται στην επιφάνεια οι οποιοσδήποτε απωθημένες τους επιθυμίες. Αρκεί μια έκρυθμη ή και ασυνήθιστη κατάσταση για να ανακαλύψουν, λ.χ., τον ομοφυλόφιλο εαυτό τους ή τη ροπή τους στην παιδοφιλία. Κάπως έτσι, έστω και λίγο σχηματικά, καθημερινοί άνθρωποι, της διπλανής πόρτας, κατά την τρέχουσα δημοσιογραφική γλώσσα, μεταμορφώνονται σε επικίνδυνα τέρατα για τον κοινωνικό περίγυρο. Οι ιστορίες, όμως, παρακολουθούν την οπτική γωνία του παρεκτρεπόμενου, ο οποίος μοιάζει περισσότερο με θύμα, ιδιαίτερα στις κωμικές έως και γελοίες καταστάσεις που επινοεί ο

συγγραφέας. Μόνο στην πρώτη ιστορία δεν εμφανίζεται καμιά τερατόμορφη διαστροφή, ωστόσο, με την παλινδρόμηση μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίωσης, προκύπτει η καλύτερη ιστορία θρίλερ του βιβλίου.

Στο κέντρο του βιβλίου τοποθετείται μια ιστορία επιστημονικής φαντασίας, που πιστεύουμε πως ανατρέπει τη θεματική ισορροπία, έτσι όπως μελλοντολογεί με γνωστά μοτίβα. Κατά τ' άλλα, και πάλι τον πρώτο ρόλο τον έχουν άνδρες, σαν να θέλει ο συγγραφέας να υπογραμμίσει πως τα πάθη είναι γένους αρσενικού. Μόνο σε μια ιστορία, αυτή που δίνει και τον τίτλο στο βιβλίο, πρωταγωνιστεί γυναίκα. Βρίσκεται μόνη σε ένα άδειο σπίτι, όπου έχει όλη την άνεση να παραδοθεί στη διαστροφή της. Τελικά, την πιο συνηθισμένη και πάντοτε αναίμακτη. Πρόκειται για τις ερωτικές φαντασιώσεις, που, χάρη στην τεχνολογική εξέλιξη, γίνονται με διαδικτυακή υποστήριξη. Παλαιότερα, παρόμοιες μοναχικές υπάρξεις κατέφευγαν σε αισθηματικά ρομάντσα ή και σε βιβλία με βίαιες σκηνές πάθους συγγραφέων, που ήταν ματρ στο είδος, όπως, καλή ώρα, και ο Ραπτόπουλος. Παρεμπιπτόντως, στο αντίτυπο, που διαβάζουμε, αναγράφεται «τέταρτη χιλιάδα». Ισως, τελικά, τα «chat rooms» και τα «πορνό-sites» να μην μπορούν να συναγωνιστούν τον αισθησιασμό της ραπτοπούλειας αφήγησης.

Ομως ας σοβαρευτούμε. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι το πρόσφατο βιβλίο του Ραπτόπουλου παρουσιάζει στενές συγγένειες με το «Βαθύς και λυπημένος, όπως εσύ». Και στα δύο είναι ευκρινές ως γενικό χαρακτηριστικό οι αρνητικές αντανάκλασεις του αστικού περιβάλλοντος στο ψυχογενές πεδίο. Ανθρωπος, δηλαδή, και περιβάλλον ή, αντίστροφα, περιβάλλον και άνθρωπος εμφανίζονται ως αλληλένδετες οντότητες, όπως και είναι. Έτσι, η μεταβολή του πρώτου μεταμορφώνει, ή, σωστότερα, επιβαρύνει το δεύτερο. Μόνο που σ' αυτήν την αλληλοπάθεια ο συγγραφέας φαίνεται να γέρνει μονομερώς. Δίνει περισσότερο βάρος στο ψυχοβλαβές στοιχείο ως επακόλουθο και λιγότερο στο εξωγενές ως ενεργή αφετηρία του ψυχοβλαβούς. Σαν το τελευταίο να αποτελεί κάτι δεδομένο. Ισως και να τον αδικούμε, αφού ο άνθρωπος της μετανεωτερικής εποχής ορίζει σχεδόν τα πάντα. Πάντως, ως αφηγηματικό σύνολο απηχεί αθέατες, ακραίες όμως στην εκδοχή τους, πτυχές της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας.